

tidbits haggadah

הגדה של פסח

קערה עפי אריאל

In Memory of
Rav Meir Zlotowitz ZT"l

Please submit all comments and feedback on this
work to: iraz@gpagency.com and
adicker@klalgovoah.org

© Copyright 2023, by Klal Govoah

Sign up for the weekly Tidbits by Klal Govoah
at KlalGovoah.org

The Seder night is all about passing down the mesorah and customs that we hold dear as we retell the story of Yetzias Mitzrayim.

For me, the Seder was always observed at my parents' table led by my father, Rabbi Meir Zlotowitz z"l. Even after I married and had my own children, we would never miss my father's Seder. It was a great experience, and as I conduct my own Seder now, I try to recreate the practices, joy, and ambience that was my father's Seder.

Since the Seder is all about mesorah, each person should follow their family's special customs and traditions. However, I have found that most people have at least one part of the Seder where they don't remember what their father did. The main purpose of this Haggadah is to give you, as only "The Tidbits" can, clear and concise instructions every step of the way.

At the Seder, my father followed his father's minhagim. He followed the halachic rulings of his rebbeim, Rav Moshe Feinstein zt"l and his son, Rav Dovid zt"l, and herein we follow what I saw year after year at my father's Seder. I would be remiss not to mention that my father's father, Rav Ahron Zlotowitz zt"l, was a true gaon who had *kol haTorah kulo* at his fingertips.

I would like to give a special thank you to my nephew, Ahron Dicker, for compiling this work along with the weekly Tidbits. It was an honor to have Rabbi Pinchos Lipschutz contribute to this work with his invaluable guidance, insight and brotherly advice. An appreciation to Mrs. Tova Salb for the initial editing of this work. A thank you is in order to Mrs. Sandy Eller for picking this up and editing it through to completion in addition to writing the copy for our marketing material. A special recognition is due to the over 50 members of Klal Yisrael, from all walks of life, who responded to our request for input on this work in a span of a few days; this work would not have been this thorough without their valuable input. Thank You!

May we all be reunited soon in Yerushalayim with the Avos and the previous generations, with the coming of Mashiach *bimheirah b'yameinu*.

I hope you find this Haggadah useful and that it enhances your Pesach Seder together with your family.

Ira Zlotowitz

Items Required for the Seder

- *Kittel* (for married men, including newlyweds according to many).
- *Ke'arah* plate (see diagram on cover for setup instruction), a matzah holder or cover and a bag for the Afikoman.
- *Shemurah* Matzah.
- Wine or grape juice. (According to many, undiluted wine with a minimum alcohol content of 4.5-5% is strongly preferred over grape juice. Wine or regular grape juice should not be diluted in a proportion more than $\frac{1}{3}$ water to $\frac{2}{3}$ wine or grape juice. Light grape juice should not be diluted.) Red wine is preferable unless one finds the white wine superior.
- Kiddush cups (one for each participant) and a *Kos Shel Eliyahu*.
- *Maror*. (Chazeres) (Customs include romaine lettuce, endives and fresh ground horseradish. Rabbi Zlotowitz used romaine lettuce together with some horseradish for maror as well as *korech*.)
- *Charoses*. (This is made from ground apples, nuts and wine. Many use cinnamon [sticks] and ginger as well. Preferably ground before Yom Tov/Shabbos.)
- *Karpas*. (Rabbi Zlotowitz used potatoes. Other customs include celery, radishes and parsley.)
- Salt water. (Preferably prepared before Yom Tov/Shabbos.)
- *Zeroa*. (Some use a chicken wing, while others use the shank-bone from a lamb or chicken neck. According to most customs, the bone is roasted and should contain some meat.)
- *Beitzah*. A roasted egg and for many hard-boiled eggs as well.

The table should be prepared before Yom Tov so that the Seder can begin as soon as possible after Maariv. We set the table with our finest tableware, decanters, etc., as befitting the evening's spirit of freedom and royalty. One must wait until after nightfall (*tzeis hakochavim*) to recite Kiddush and drink the first cup.

As we begin the Seder, these *Simanei HaSeder* are customarily sung or recited. Additionally, some announce the name of each step at each point throughout the seder.

קִדְּשׁ ♦ וְרַחֵץ ♦ כַּרְפֵּס ♦ יַחַץ ♦ מַגִּיד
רְחֹצֶה ♦ מוֹצִיא/מַצָּה ♦ מְרוֹר ♦ כּוֹרֵךְ
שְׁלַחן עוֹרֵךְ ♦ צֶפּוֹן ♦ בְּרַךְ ♦ הַלֵּל ♦ נִרְצָה

קדש

The Seder begins with Kiddush on the first of the Four Cups. Men, women, and children are obligated in the mitzvah d'Rabbanan of Dalet Kosos, the obligation to drink four cups of wine. Each cup is associated with a mitzvah, the first cup with the mitzvah of Kiddush. All the cups must contain a minimum of 2.9 fl. oz., although on Friday night, when the first cup is considered a mitzvah d'Oraysa, it should contain a minimum of 4.4 fl. oz. While one should try to drink most or all of the cup, a minimum of 1.7 fl. oz. must be consumed hastily, preferably in a span of two swallows or fewer. Many have the custom to have each participant's cup poured by another person to symbolize the spirit of malchus, the majesty of the evening.

There are different minhagim regarding the recitation of Kiddush. Prevalent customs include having each person recite Kiddush separately, having all participants say Kiddush in an undertone along with the leader, or only the leader reciting Kiddush. Regardless, each person drinks their own cup of wine. Rabbi Zlotowitz's custom was to follow the first approach for the first night and the second approach for the second night.

Many have the custom of saying the following declaration of intent (Rabbi Zlotowitz customarily said Hineni before each of the Four Cups):

הַנְּנִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן וְלִקְיָם מִצְוֹת כּוֹס רִאשׁוֹן מֵאַרְבַּע כּוֹסוֹת. לְשֵׁם יְחִוּד קְדֻשָּׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתָּיהּ, עַל יְדֵי הַהוּא טְמִיר וְנִעְלָם, בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. וַיְהִי וְעַם אֲדוֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָהוּ.

On Friday night begin here:

(וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר)

יוֹם הַשַּׁשִּׁי וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם. וַיְכַל אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִלְּאֲכֹתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה, וַיִּשְׁבַּת בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מִלְּאֲכֹתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ, כִּי בּו שְׁבַת מִכָּל מִלְּאֲכֹתוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת.

On all nights other than Friday, begin here;
on Friday night include all passages in parentheses.

סְבָרֵי מְרִגּוֹ וְרַבְּנָנוּ וְרַבּוֹתַי:

בְּרִוֵּךְ אֶתְּהָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן.
בְּרִוֵּךְ אֶתְּהָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עַם, וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל לְשׁוֹן, וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְתַתֵּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (שְׁבַתוֹת לְמְנוּחָה וּ) מוֹעֲדִים

לְשִׁמְחָה חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׁשּׁוֹן אֶת יוֹם (הַשְּׁבֵת הַזֶּה וְאֶת יוֹם) חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה, זְמַן חֲרוּתְנוּ (בְּאֵהָבָה) מִקְרָא קֹדֶשׁ, זְכוֹר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. כִּי בָנוּ בַחֲרֻת וְאוֹתְנוּ קֹדֶשֶׁת מִכָּל הָעַמִּים, (וְשֵׁבֵת) וּמוֹעֲדֵי קֹדֶשׁ (בְּאֵהָבָה וּבְרִצּוֹן) בְּשִׁמְחָה וּבְשִׁשּׁוֹן הַנְּחֻלְתָּנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ (הַשְּׁבֵת וְ)יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

On Motza'ei Shabbos, a candle (preferably a yaknehaz two-wick candle or two candles with flames touching each other) is present, and the following berachos are recited. After the first berachah, the fingers are held close to the flame to see the reflected light. (There are no besamim and the flame may not be extinguished.)

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמְבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לַחֹל, בֵּין אוֹר לַחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין קֹדֶשֶׁת שְׁבֵת לְקֹדֶשֶׁת יוֹם טוֹב הַבְּדֻלָּת, וְאֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה קֹדֶשֶׁת, הַבְּדֻלָּת וְקֹדֶשֶׁת אֶת עַמּוֹךְ יִשְׂרָאֵל בְּקֹדֶשֶׁתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמְבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ.

Conclude with Shehecheyanu on all nights. One who previously recited a Shehecheyanu at the time of Hadlakas Neiros does not recite the berachah again here.

When reciting *Shehecheyanu*, one should have in mind that the *berachah* applies to the Yom Tov itself as well as to the various mitzvos that will be performed during the Seder. Additionally, one should utilize this exalted moment to look around the room and express appreciation for the many blessings he has been given (Rabbi Meir Zlotowitz z"l).

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחַיְנוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזְמַן הַזֶּה.

Men are obligated in the mitzvah of heseibah, reclining to the left while drinking, leaning in a manner in which they are being supported by something else. One who forgot to recline should drink another cup while reclining. Rav Yisroel Belsky z"l suggested that one cross his left leg over his right and lean fully against his left arm, which is resting on the table. Alternatively, a person should turn his chair slightly sideways, so that he is leaning on the chairback, which is on his left.

No berachah acharonah is said after drinking.

ורחץ

Washing one's hands prior to eating a wet vegetable was required practice during the times of the *Beis HaMikdash*. While most do not observe this practice today, the hands are washed in this way at the Seder as a reminder of what was done in the *Beis HaMikdash* (Netziv).

We wash our hands as we do when we eat bread, but do not recite the berachah of Al Netilas Yadayim. (In some homes, only the head of the household washes.) According to many, one should not talk or interrupt until after eating karpas.

Many have the custom of bringing the water to the head of the household so that his hands can be washed at the table, once again demonstrating the spirit of malchus.

כרפס

Two of the Reasons for Karpas:

1. This vegetable appetizer is considered a luxury, and we eat it in the spirit of *malchus* of the evening. Some add that washing one's hand prior is also an act of nobility.
2. The multiple instances of dipping represent one of many unusual actions designed to prompt children to ask questions and create opportunities to discuss the evening's significance.

We dip a vegetable into salt water. Rabbi Zlotowitz used potatoes; other customs include celery, radishes and parsley. We then recite the berachah of Borei Pri Ha'Adamah, having in mind that this berachah should also apply to the maror (to be eaten later). The standard practice is to eat the karpas without reclining.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
מְלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא
פְּרֵי הָאֲדָמָה.

One should eat less than a kezayis of karpas in order to avoid the potential question of having to make a berachah achronah. One who inadvertently ate more than a kezayis does not recite Borei Nefashos (M.B. 473:56).

יחץ

Some place the *Afikoman* briefly on their shoulders and say, **בְּהֵלוֹ יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם** — *In haste we went out of Egypt*. This custom is in accordance with the *pasuk* that recounts how the Jews left Mitzrayim carrying the matzah that remained from the previous night.

Split the middle matzah in two and wrap the larger piece to use later for the Afikoman. Rabbi Zlotowitz would have the children "decide" which piece is larger. There is a widespread minhag to hide the Afikoman to keep the children awake and excited. Keeping the children animated creates an opportunity to share the lessons of the evening with them. Rabbi Zlotowitz would hold the matzah near him necessitating the children to develop a scheme to "steal" it. Minhagim vary, although one should ensure the matzah is handled with care.

The smaller piece of the matzah is returned between the top and bottom matzos.

מגיד

Relating the Story of Yetzias Mitzrayim

Maggid is the primary mitzvah of the evening. Men, women and children are obligated to participate. By relating the story of *Yetzias Mitzrayim* and its accompanying miracles in an understandable manner, we demonstrate our recognition of Hashem and our special relationship with Him.

The leader uncovers the matzos, and raises the broken matzah, displaying it to all. He says Ha Lachma Anya aloud, declaring that our forefathers ate this matzah in Mitzrayim, and explains that just as we were freed from Mitzrayim, we will also be redeemed from the current exile.

הָאֵל לַחֲמַא עֲנִיא דִּי אֶכְלוּ
אֲבֵהֲתָנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם.
כָּל דְּכִפִּין יִיתִי וַיִּכּוֹל, כָּל
דְּצָרִיךְ יִיתִי וַיִּפְסַח. הַשְׁתָּא
הֲכָא, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא
דִּישְׂרָאֵל. הַשְׁתָּא עֲבָדִי, לְשָׁנָה
הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין.

We pour the second of the Four Cups, which is paired with the mitzvah of Maggid. For the duration of Mah Nishtanah, some move the ke'arah to the end of the table, and/or cover the matzos. These practices are done to pique the children's curiosity so they should ask as to why we are celebrating this night in this manner.

Maggid begins with basic questions that encourage participants to contemplate the Seder's proceedings. While typically the youngest child asks the *Mah Nilshatanah*, one who is conducting the Seder alone should ask himself these questions. At Rabbi Zlotowitz's Seder, all the children would ask the questions, as is customary in many homes.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

שֶׁכָּל הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֵמֶץ וּמָצָה, הַלֵּילָה הַזֶּה כֹּל מִצָּה.

שֶׁכָּל הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת, הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹר.

שֶׁכָּל הַלֵּילֹת אֵין אָנוּ מְטַבֵּילִין אֶפִּילוּ פֶּעַם אַחַת, הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פֶּעַמִּים.

שֶׁכָּל הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵינָה וּבֵין מְסֻבֵּין, הַלֵּילָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבֵּין.

The matzos should remain uncovered throughout Maggid, except when the cup of wine is held.

Avadim Hayinu answers the four questions posed in *Mah Nilshatanah*, explaining that matzah is eaten as it is considered food of slaves and was also baked hastily at the time of leaving Mitzrayim. *Marror* is a reminder of the bitter servitude. The dipping and leaning are practices of free men and of nobility, as the servitude eventually ended with us taking our place as Hashem's princely nation.

עֲבָדִים הָיינו לַפְרֵעָה בְּמִצְרַיִם, וַיִּצְיָאנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִשֶּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעַ נְטוּיָה. וְאֵלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, הָרִי אָנוּ וּבָנֵינוּ וּבָנֵינוּ מִשְׁעֲבָדִים הָיינו לַפְרֵעָה בְּמִצְרַיִם. וְאֶפִּילוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים, כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים, כֻּלָּנוּ זְקֵנִים, כֻּלָּנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מִצָּוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכָל הַמְדַבֵּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח.

This story of the great Sages engaging in the mitzvah of *Maggid* through the night demonstrates how everyone, even the most knowledgeable and righteous, must involve themselves in the great mitzvah of *Sippur Yetzias Mitzrayim*. Additionally, we are to expound on the story and engage in this mitzvah as much as possible (Vilna Gaon).

The significance of *Yetzias Mitzrayim* requires of us the daily mitzvah of *Zechiras Yetzias Mitzrayim*, merely mentioning the fact of its occurrence. Tonight, on the anniversary of this great event, the mitzvah of *Sippur Yetzias Mitzrayim* requires us to elaborate on all its details and relate them to younger generations.

מַעֲשֵׂה בְּרַבֵּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבֵּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבֵּי עֲקִיבָא וְרַבֵּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵנֵי בְּרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרָיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה. עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם, רַבּוֹתֵינוּ הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

אָמַר רַבֵּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הָרִי אֲנִי כְּבֹן שְׁבַעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יְצִיאַת מִצְרָיִם בְּלִילוֹת, עַד שֶׁדָּרְשָׁה בֶן זוּמָא, שֶׁנֶּאמַר, לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ. יְמֵי חַיֶּיךָ הַיָּמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ הַלֵּילוֹת. וְחֻכְמַיִם אוֹמְרִים,

יְמֵי חַיֶּיךָ הָעוֹלָם הַזֶּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ לְהַבִּיא לְיָמוֹת הַמְּשִׁיחַ. בְּרוּךְ הַמָּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא. כִּנְגֹד אֲרַבְּעָה בָּנִים דִּבְרָה תּוֹרָה. אֶחָד חָכָם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ לְשִׂאוֹל.

The Torah is compared to *shirah*, song. Rav Yosef Shalom Elyashiv zt"l explains that just as a musical composition can be appreciated by all — from a young child to the most astute musician, albeit at varying levels of sophistication — so too, every person has a portion in Torah, on their own level. The story of *Yetzias Mitzrayim* can also be appreciated and understood by all on multiple levels, from the wise to the wicked to the simple and even to the young child who is unable to ask.

חָכָם מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים וְהַמְשָׁפְטִים
אֲשֶׁר צָוָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם? וְאִף אֶתָּה אָמַר לוֹ
כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח, אִינוּ מִפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֶפִיקוֹמֵן.

We speak to the *rasha* softly, but if that is unsuccessful we must take a hard stance, admonishing him that his disobedience would have made him unworthy of redemption. Only those who cling to Hashem and His mitzvos are worthy of His blessing and redemption.

רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר? מָה
הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם? לָכֶם וְלֹא
לוֹ, וְלִפִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת
עַצְמוֹ מִן הַכֶּלֶל, כִּפָּר בְּעֵקֶר
– וְאִף אֶתָּה הִקְהָה אֶת שְׁנֵינוּ
וְאָמַר לוֹ, בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה
לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם. לִי וְלֹא לוֹ,
אֵלֹו הִיָּה שֵׁם לֹא הִיָּה נִגְאָל.

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר? מָה זֹאת? וְאִמְרַת אֱלֹו, בְּחֹזֶק יָד
הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם מִבֵּית עֲבָדִים.

וְשֵׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְשֵׁאוֹל, אֶת פֶּתַח לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר, וְהִגַּדְתָּ
לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֵבוֹר
זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם.

The mitzvah of *Sippur Yetzias Mitzrayim* is performed specifically on this night, when the mitzvos of matzah and *maror* are performed. We therefore leave the matzos uncovered throughout *maggid* as we perform this mitzvah.

יְכוֹל מְרֹאשׁ חֹדֶשׁ, תִּלְמוּד
לוֹמַר בַּיּוֹם הַהוּא. אִי
בַּיּוֹם הַהוּא, יְכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם,
תִּלְמוּד לוֹמַר בְּעֵבוֹר זֶה. בְּעֵבוֹר
זֶה לֹא אִמְרַתִּי אֶלָּא בְּשַׁעָה
שֵׁישׁ מִצָּה וּמְרוֹר מְנַחִים לְפָנֶיךָ.

מִתְחַלָּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁו קִרְבָנוּ
הַמְקוֹם לְעֲבוֹדָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל
כָּל הָעָם, כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֵבֶר הִנְהָר יֵשְׁבוּ

The Gemara (*Pesachim* 116a) explains the sequence of the *Haggadah*: “*Maschil b’genus u’mesayeim b’shevach*”, It begins with the derogatory and ends with the praise. The hardships experienced by our nation throughout history have atoned for our sins. The suffering in Mitzrayim was not for naught; it atoned for our ancestors’ idol worship, purifying Klal Yisrael in order to receive the Torah and merit greatness (*Maaseh Nissim*).

אבותיכם מעולם, תרח אבי
אברהם ואבי נחור, ויעבדו
אלהים אחרים. ואקח את
אביכם את אברהם מעבר
הנהר, ואולף אותו בכל ארץ
כנען, וארבה את זרעו, ואתן
לו את יצחק. ואתן ליצחק
את יעקב ואת עשו, ואתן
לעשו את הר שעיר לרשת
אותו, ויעקב ובניו ירדו
מצרים.

Many translate the word שומר as “anticipate,” with Hashem eagerly awaiting the opportunity to fulfill His promise to redeem the Jews from Mitzrayim. Although the *galus* of Mitzrayim was supposed to last 400 years, Hashem calculated that span of time from the birth of Yitzchak and not from the time Yaakov and his family arrived in Mitzrayim. Consequently, the *galus* was shortened by 190 years, further demonstrating Hashem’s love for us and His eagerness to bring us salvation.

ברוך שומר הבטחתו
לישראל, ברוך
הוא. שהקדוש ברוך הוא
חשב את הקץ, לעשות
כמה שאמר לאברהם
אבינו בברית בין הבתרים,
שנאמר, ויאמר לאברהם,
ידע תדע כי גר יהיה זרעך
בארץ לא להם, ועבדום
וענו אתם, ארבע מאות
שנה. וגם את הגוי אשר
יעבדו דן אנכי, ואחרי כן
יצאו ברכש גדול.

While reciting שְׁעִמְדָה והיא, the cup is lifted, and the matzos are covered. Some have the custom to stand. Rabbi Zlotowitz would sing this passage, as is the custom of many.

Hashem rewarded Avraham Avinu with a promise to protect his children. Despite the persecution we have faced and face to this very day our survival is in this merit. This is testament to the impact of one's good deeds on his descendants.

וְהִיא שְׁעִמְדָה לְאַבוֹתֵינוּ
וְלָנוּ, שְׁלֹא אֶחָד
בְּלֶבֶד עֵמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ.
אֶלֶּא שֶׁבְּכֹל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים
עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.

The cup is put down and the matzos are uncovered.

We expound on the *pesukim* of *Parashas HaBikkurim*, setting the stage for the story of *Yetzias Mitzrayim*. The narrative starts with Yaakov Avinu's descent to Mitzrayim and continues with the exponential population growth of his descendants, detailing the grueling oppression and the eventual miraculous redemption.

צֵא וּלְמַד מֵהַ בְּקֵשׁ
לְבֵן הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת
לְיַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁפָּרְעָה לֹא
גָזַר אֶלֶּא עַל הַזְּכָרִים, וְלְבֵן
בְּקֵשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל.
שְׁנֵאמַר:
אֲרָמִי אֲבִד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיִם
וַיִּגַּר שָׁם בְּמַתִּי מֵעַט,
וַיְהִי שָׁם לְגוֹי, גְּדוֹל עֲצוּם וְרַב.

וַיֵּרֶד מִצְרַיִם. אָנוּס עַל פִּי הַדְּבָר.

וַיִּגַּר שָׁם. מִלְּמַד שֶׁלֹּא יֵרֵד יַעֲקֹב אָבִינוּ לְהַשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם,
אֶלֶּא לְגוֹר שָׁם. שְׁנֵאמַר, וַיֵּאמְרוּ אֶל פְּרָעָה, לְגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ,
כִּי אֵין מִרְעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ, כִּי כִבֵּד הָרַעַב בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן, וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן.

בְּמַתִּי מֵעַט. כִּמָּה שְׁנֵאמַר, בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ
מִצְרַיִם, וְעַתָּה שְׁמֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב.
וַיְהִי שָׁם לְגוֹי. מִלְּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שָׁם.

גָּדוֹל עֲצוּם. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמָאד מְאֹד, וּתְמַלֵּא הָאָרֶץ אֹתָם.

וְרַב. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, רַבְּבָה כְּצִמְחַ הַשָּׂדֶה גִּתְתִּיקָ, וְתִרְבִּי וְתִגְדְּלִי וְתִבְאִי בַּעֲדֵי עֲדָיִים, שְׂדִים נִכְנוּ וּשְׁעָרָךְ צִמְחַ, וְאֵת עָרִם וְעָרְיָה; וְאֶעֱבֹר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמְיֶךָ, וְאֶמַר לָךְ, בְּדַמְיֶךָ חַיִּי, וְאֶמַר לָךְ, בְּדַמְיֶךָ חַיִּי.

Pharaoh cunningly ensnared the Bnei Yisrael into becoming slaves, continuously increasing their workload in an effort to annihilate them, eventually decreeing that their babies be thrown into the Nile.

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים, וַיַּעֲנוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, הִבֵּה גִתְתִּיקָ לָךְ, פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מַלְחָמָה, וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ, וְנִלְחַם בָּנוּ, וְעָלָה מִן הָאָרֶץ.

וַיַּעֲנוּנוּ. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּשְׁיִמוּ עָלָיו שְׂרֵי מַסִּים, לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם, וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעָה, אֵת פְּתֵם וְאֵת רַעַמְסֵס.

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרָךְ.

The Jews cried out to Hashem... and Hashem heard our voices. Saying this passage of VaNit-zak aloud, while concentrating on the thought that Hashem always hears our *tefillos*, is a *segulah* to effect one's personal *yeshuah* (Rav Meilech Biderman in the name of the Apter Rav).

וַנִּצְעַק אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹלָנוּ, וַיִּרְא אֶת עֲוֹנוֹנוּ, וְאֵת עֲמָלָנוּ, וְאֵת לַחֲצוֹנוּ.

וַנִּצְעַק אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְהִי בֵימֵי הַרְבִּים הָהֵם, וַיָּמַת מֶלֶךְ

מִצְרַיִם, וַיֹּאנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבָדָה, וַיִּזְעֲקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבָדָה.

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קִלְנוֹ. כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם, אֶת יִצְחָק, וְאֶת יַעֲקֹב.

וַיֵּרָא אֶת עַנְיָנוּ. זוֹ פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֵּדַע אֱלֹהִים.

וְאֶת עַמְלָנוּ. אֵלּוּ הַבְּנִיִּים, כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל הַבֶּן הַיְלֹוֹד הַיְאֲרָה תִשְׁלִיכֶהוּ, וְכָל הַבַּת תִּחְיוֹן.

וְאֶת לַחֲצֹנוּ. זוֹ הַדְּחָק, כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר, וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלְחָץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לַחֲצִים אֹתָם.

We recognize that Hashem lovingly performed the miraculous redemption personally, instead of through a *malach*.

וַיִּוְצֵאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה, וּבְזִרְעַ נְטוּיָה, וּבְמִרְאָה גְדֹלָה, וּבְאֹתוֹת וּבְמִפְתֵּיִם.

וַיִּוְצֵאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם. לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שְׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר, וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי יְהוָה.

וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה – אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ. וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם – אֲנִי וְלֹא שְׂרָף. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים – אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ. אֲנִי יְהוָה – אֲנִי הוּא, וְלֹא אַחֵר.

בְּיַד חֲזָקָה. זוֹ הַדְּבָר, כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר, הִנֵּה יָד יְהוָה הַזֹּהֵר בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בְּשֵׁדָה, בְּסוּסִים בְּחֲמֹרִים בְּגַמְלִים בְּבָקָר וּבְצֹאן, דָּבָר כְּבֹד מְאֹד.

וּבִזְרַע נְטוּיָה. זוֹ הַחֲרָב, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַחֲרָבוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ,
נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם.

וּבִמְדָא גְדֹל. זוֹ גְלוּי שְׂכִינָה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, אוֹ הַנִּסָּה אֱלֹהִים
לְבוֹא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקְרֵב גּוֹי, בְּמִסֹּת, בְּאֵתַת, וּבְמוֹפְתִים,
וּבְמִלְחָמָה, וּבִיד חֲזָקָה, וּבִזְרוּע נְטוּיָה, וּבְמוֹדָאִים גְּדֹלִים,
כֹּכַל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ.

וּבְאֵתוֹת. זֶה הַמְּטָה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְאֵת הַמְּטָה הַזֶּה תִּקַּח
בְּיָדְךָ, אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֵתַת.

וּבְמִפְתִּים. זֶה הַדָּם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְנִתְּתִי מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם
וּבְאָרֶץ,

When uttering each of the following three terms, a small amount of wine is removed from the cup with the index finger or spilled out (Rabbi Zlotowitz used his index finger):

דָּם, וְאֵשׁ, וְתִמְרוֹת עֶשֶׂן.

דָּבָר אַחֵר בְּיַד חֲזָקָה, שְׁתִּים. וּבִזְרַע נְטוּיָה, שְׁתִּים. וּבִמְדָא
גְּדֹל, שְׁתִּים. וּבְאֵתוֹת, שְׁתִּים. וּבְמִפְתִּים, שְׁתִּים: אֵלוֹ עֶשֶׂר
מִכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם, וְאֵלוֹ
הֵן:

As each makkah is mentioned, a small amount of wine is removed from the cup, either with the finger or by spilling out a few drops. The same is done with each word of the phrase "בְּאֵח"ב עַד"ש, עַד"ש, בְּאֵח"ב".

דָּם. צְפֹרְדַּע. כְּנִים. עֲרוֹב. דָּבָר. שְׁחִין.

בְּרָד. אֲרֵבָה. חֶשֶׁן. מַכַּת בְּכוֹרוֹת.

רַבִּי יְהוּדָה הִיא נוֹתֵן בָּהֶם סְמָנִים:

דְּצ"ף. עַד"ש. בְּאֵח"ב.

Aside from the astounding nature of each *makkah*, it was equally amazing that the Bnei Yisrael were completely unaffected by these occurrences. Additionally, these *makkos* displayed Hashem's domination over everything, including water, animals, health, weather, light and human life.

The *makkos* the Egyptians experienced are referred to as being performed by the “finger of Hashem” (*Shemos* 8:15). Later, when Bnei Yisrael crossed the Yam Suf and the Egyptians drowned, the Jews saw “the hand of Hashem” (*ibid.* 14:31). Since a hand contains five fingers, the Sages discerned that there were five times as many *makkos* at the Yam Suf than in Mitzrayim.

Hashem promised that when we abide by His mitzvos, every ailment that He inflicted upon Mitzrayim will not befall His nation (*ibid.* 15:26). Thus, the Sages looked for sources to calculate exactly how many afflictions the Egyptians endured, because the more punishment they received, the more protection we are offered. (*Maasei Hashem*).

רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר: מִנֵּיִן אֶתָּה אוֹמֵר שֶׁלְקוֹ הַמִּצְרִים

בְּמִצְרַיִם עָשָׂר מַכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ

חֲמִשִּׁים מַכּוֹת? בְּמִצְרַיִם מָה הוּא אוֹמֵר, וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטָמִם

אֶל פְּרָעָה, אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הוּא. וְעַל הַיָּם מָה הוּא אוֹמֵר,

וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם,

וַיֵּיבֶאוּ הָעָם אֶת יְהוָה, וַיֹּאמְרוּ בִּיהוָה וּבִמְשֹׁה עֲבָדוּ. כַּמָּה

לָקוּ בְּאֲצַבְעוֹ עָשָׂר מַכּוֹת. אָמֹר מַעֲתָה, בְּמִצְרַיִם לָקוּ עָשָׂר

מַכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר. מִנֵּיִן שְׁכָל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא

הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם

הֵיִתָּה שֶׁל אַרְבַּע מַכּוֹת? שְׁנַאֲמַר, יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ –

עֲבָרָה, וְזַעַם, וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מְלֹאכֵי רָעִים. עֲבָרָה, אַחַת.

וְזַעַם, שְׁתֵּים. וְצָרָה, שְׁלֹשׁ. מִשְׁלַחַת מְלֹאכֵי רָעִים, אַרְבַּע.

אָמֹר מַעֲתָה, בְּמִצְרַיִם לָקוּ אַרְבָּעִים מַכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ

מָאתַיִם מַכּוֹת.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר. מִנֵּיִן שְׁכָל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא הַקְּדוֹשׁ

בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם הֵיִתָּה שֶׁל

חֲמֵשׁ מַכּוֹת? שְׁנַאֲמַר, יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה, וְזַעַם,

וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מְלֹאכֵי רָעִים. חֲרוֹן אַפּוֹ, אַחַת. עֲבָרָה, שְׁתֵּים.

וְזַעַם, שְׁלֹשׁ. וְצָרָה, אַרְבַּע. מִשְׁלַחַת מִלֵּאכֵי רָעִים, חֲמִשׁ.
 אֲמוֹד מַעֲתָה, בְּמִצְרַיִם לְקוֹ חֲמִשִּׁים מְכוֹת, וְעַל הַיָּם לְקוֹ
 חֲמִשִּׁים וּמֵאֵתָיִם מְכוֹת.

We express our appreciation for each step of our journey which began with *Yetzias Mitzrayim*, continuing with our travels through the *mid-bar* and our entry into Eretz Yisrael and concluding with the building of the *Beis HaMikdash*. Though many of the benefits for which we thank Hashem here lead up to the next in the series and may not seem noteworthy on their own, we nevertheless proclaim that each favor granted to us is sufficient reason to praise Hashem for the tremendous good with which we have always been blessed.

Rabbi Zlotowitz would sing Dayeinu together with those assembled.

בְּמָה מֵעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עָלֵינוּ.

	אֱלוֹ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם
דַּיְנוּ.	וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׂפָטִים
	אֱלוֹ עָשָׂה בָּהֶם שְׂפָטִים
דַּיְנוּ.	וְלֹא עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם
	אֱלוֹ עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם
דַּיְנוּ.	וְלֹא הֲרִג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם
	אֱלוֹ הֲרִג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם
דַּיְנוּ.	וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם
	אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם
דַּיְנוּ.	וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם
	אֱלוֹ קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם
דַּיְנוּ.	וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחָרְבָה
	אֱלוֹ הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחָרְבָה
דַּיְנוּ.	וְלֹא שָׁקַע צְרִינוּ בְּתוֹכוֹ
	אֱלוֹ שָׁקַע צְרִינוּ בְּתוֹכוֹ
דַּיְנוּ.	וְלֹא סִפֵּק צָרְכָנוּ בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה

אלו סִפֵּק צָרְכָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבַּעִים שָׁנָה

דִּינֵנו. וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן

אלו הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן

דִּינֵנו. וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת

אלו נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת

דִּינֵנו. וְלֹא קִרְבָּנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי

אלו קִרְבָּנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי

דִּינֵנו. וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה

אלו נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה

דִּינֵנו. וְלֹא הִכְנִיֶסְנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

אלו הִכְנִיֶסְנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

דִּינֵנו. וְלֹא בָּנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה

The cups are refilled with new wine to replace the removed wine.

Some refill later on, before the berachah of Asher G'alanu.

על אחת כֶּמָּה וְכֶמָּה טוֹבָה כְּפוּלָה וּמְכַפֶּלֶת לְמָקוֹם עָלֵינוּ.

שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְעָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, וְעָשָׂה

בְּאַלְהֵיהֶם, וְהָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, וְנָתַן לָנוּ אֶת מַמּוֹנֵם, וְקָרַע

לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֻרְבָּה, וְשָׁקַע צָרְיָנוּ בְּתוֹכוֹ,

וְסִפֵּק צָרְכָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבַּעִים שָׁנָה, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן, וְנָתַן

לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְקִרְבָּנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה,

וְהִכְנִיֶסְנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה, לְכַפֵּר

עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ.

In order to fulfill the evening's obligations, we must discuss each of the central mitzvot

of this night — the Korban Pesach, the matzah, and the maror — explaining what is

behind each commandment. It is imperative that all be present at this point until the

Second Cup is drunk. We point to the matzah and maror when they are pronounced.

רָבוּ גַּמְלִיאֵל הִיא אוֹמֵר. כָּל שְׁלֹא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים

אֵלוּ בַּפֶּסַח, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְאֵלוּ הֵן,

פֶּסַח. מַצָּה. וּמְרוֹר.

The Korban Pesach commemorates how Hashem passed over the Jewish houses when meting out makkas bechoros. (We do not point to or hold up the zero'a on the ke'arah so as not to seem as if we are partaking in a sacrifice offering.)

Pesach is commonly translated as Passover. It can also mean merciful (see *Rashi, Shemos 12:13*). Many Jews sinned in Egyptian idol worship by worshipping sheep. Hashem had mercy on them when the sheep was instead sacrificed as a *korban pesach*.

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים
בְּזִמְנוֹ שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה
קָיָם, עַל שׁוֹם מָה? עַל
שׁוֹם שֶׁפֶּסַח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם.
שְׁנֵאמַר, וְאִמְרַתֶּם, זָבַח פֶּסַח
הוּא לִיהוָה, אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי
בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת
מִצְרַיִם, וְאֵת בְּתֵינוּ הֲצִיל, וַיִּקְדַּח הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ.

The leader points to (or holds up) the middle broken matzah, and the others point to it as well and declare the significance of the matzah: The redemption came so hastily that there was no time for the dough to rise.

מַצָּה זוֹ שְׂאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם
שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֶקֶם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ, עַד
שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
וּגְאָלָם. שְׁנֵאמַר, וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם
עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמַץ, כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא יָכְלוּ
לְהַתְמַהֵמָה, וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם.

The leader points to (or holds up) the maror and the others point to it. All proclaim the significance of maror: To remind us of the bitterness of the oppressive labor and servitude in Mitzrayim.

Although romaine lettuce does not seem to have a bitter taste, the taste becomes increasingly bitter as it grows (*Pnei Moshe*). So too, their stay in Mitzrayim increasingly worsened over time.

מָרֹר זֶה שְׂאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל
שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁמָּרְרוּ
הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי
אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שְׁנֵאמַר,
וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם, בְּעַבְדָּה
קָשָׁה, בְּחָמֹר וּבִלְבָגִים, וּבְכָל
עַבְדָּה בְּשָׂדֵה, אֶת כָּל עַבְדָּתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בְּפָרֶךְ.

The great miracles of Mitzrayim would have been worthwhile if just to free but one Jew to serve Hashem. Therefore, we recognize that each one of us, individually, is extremely important to Hashem and would have been deserving of these great miracles (*Netziv*).

בְּכֹל דְּדוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת עֲצָמוֹ בְּאֵלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם. שְׁנֵאמַר, וְהִגְדַּת לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֶבְרַת זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי, בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלֶבֶד גָּאֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלֵא אַף אֶתְנוּ גָּאֵל

עִמָּהֶם. שְׁנֵאמַר, וְאוֹתְנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הִבִּיא אֶתְנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבוֹתֵינוּ.

After gaining an appreciation of the freedom and salvation granted to us by Hashem, along with the many opportunities that came along with becoming His chosen people, we now say Hallel in thanks. We recite the first half of Hallel at this point, which references the past redemption of Yetzias Mitzrayim. The remaining half of Hallel which is said after Bircas HaMazon refers to the future redemption. Men, women, and children are obligated in tonight's mitzvah d'Rabbanan of Hallel.

*The cup of wine is held and the matzos are covered. Some hold the cup through the end of Maggid while others maintain that the cup may be put down after the passage of **לְפִיכָךְ** (but then lifted again right before reciting the berachah of **וְאֵשֶׁר גָּאֵלוֹ**).*

לְפִיכָךְ אֲנַחֲנוּ חַיִּבִּים לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבַּח, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדִּיר, לְבָרֵךְ, לְעֵלֶה, וּלְקַלֵּס, לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנְּסִים הָאֵלֹהִים, הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת, מִיַּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל, וּמִשְׁעֶבֶד לְגֵאֵלָה. וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה, הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה, הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה. יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ, מְעֻתָּה וְעַד עוֹלָם. מִמְזִרְחַ שְׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ, מְהַלֵּל שֵׁם יְהוָה. רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְהוָה, עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. מִי כִּיְהוָה אֱלֹהֵינוּ, הַמְּגַבִּיֵּה לְשִׁבְתָּ. הַמְּשִׁפִּילֵי לְרֹאוֹת, בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. מְקִימֵי מַעֲפָר דָּל,

מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן. לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים, עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ. מוֹשִׁיבֵי עֶקְרֵת הַבַּיִת, אִם הַבָּנִים שְׂמֵחָה; הַלְלוּיָהּ.

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בַּיַּת יַעֲקֹב מֵעַם לַעֲזוֹ. הִיָּתָה יְהוּדָה לְקֹדֶשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו. הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס, הַיַּרְדֵּן יָסַב לְאַחֹר. הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבֻעוֹת כְּבָנֵי צֶאֱן. מָה לָּךְ הַיָּם כִּי תִנוּס, הַיַּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר. הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבֻעוֹת כְּבָנֵי צֶאֱן. מִלִּפְנֵי אָדוֹן חֳלוֹי אֶרֶץ, מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הַהֶפְכִי הַצּוּר אֲגַם מֵיָם, חֲלַמֵּי־שָׁמַיִם לְמַעֲיָנוּ מֵיָם.

All agree that the cup is held at this point and the following two berachos are recited. (On Motza'ei Shabbos, some substitute the phrase in parenthesis for the preceding phrase.)

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ הַלִּילָה הַזֹּאת לֶאֱכֹל בּוֹ מִצֶּה וּמְרוֹר. כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יִגִּיעָנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אַחֲרִים הַבָּאִים לְקִרְאָתְנוּ לְשֵׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירָךְ וְשֵׂשִׁים בְּעַבּוּדְךָ, וְנֹאכֵל שֵׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפִּסְחִים (מִן הַפִּסְחִים וּמִן הַזִּבְחִים) אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ לְרִצּוֹן. וְנוֹדָה לָּךְ שִׂיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלְתָּנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשָׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, גָּאֵל יִשְׂרָאֵל.

The berachah over wine is recited and the second cup is drunk while reclining to the left. Preferably, the entire cup should be drunk; if not, at least most of it. B'dieved, drinking 1.7 oz. suffices. One who forgets to drink this cup while leaning should drink another cup while reclining.

Many have the minhag to recite the following paragraph:

הַנְּנִי מוֹכֵן וּמוֹמֵן לְקִיָּם מִצּוֹת בּוֹס שְׁנֵי מֵאַרְבַּע בּוֹסוֹת. לְשֵׁם יְחֹד קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ, עַל יְדֵי הַהוּא טְמִיר וְנֶעְלַם, בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. וַיְהִי נֶעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן.

The Mitzvah of Matzah

Men, women, and children are obligated in this *mitzvah de'Oraysa*. It is important to know how much matzah needs to be eaten in order to fulfill the mitzvah, while avoiding overeating. For *Motzi Matzah* and preferably for *Afikoman*, as well, one should eat a *shiur kezayis* according to the more stringent *shiur* of 1.5 fl. oz., ideally within three and a half minutes (*be'dieved*, if necessary, one may take up to nine minutes, while attempting to finish as soon as possible). The timespan is counted from when one first begins to swallow. (Note, these measurements of fl. oz. are measurements of volume, not weight. Additionally, note that this amount of 1.5 fl. oz. suffices as well to satisfy the opinion that one should eat two *kezaysim* as we apply the very lenient *shiur* of 0.7 fl. oz. for this purpose.)

A typical full sheet of *machine matzah* (7x6.25 in.) equals 1.5 fl. oz. However, *hand matzos* vary in size and thickness, making it more difficult to determine the size of the required *shiur*. By counting how many matzos are in one's typical 2-lb. box of hand *shemurah* matzah, one can estimate the size of their matzos and ascertain how much matzah is needed to meet the required *shiur*. For instance, if there are 18 matzos in your 2-lb. box, each matzah should equal 1/9 of a pound; 53% of one of these matzos constitutes the necessary *shiur*.

See the chart below for more examples (for 1 lb. boxes divide the number found in the "Matzos per box" column in half):

2 lb box of Shemurah Matzah		
# Matzos per box	1.5 fl oz	1.1 fl oz
	% of whole matzah	
12	35%	26%
15	41%	29%
18	53%	39%
20	65%	48%
Machine Matzah		
NA	95%	70%

רחצה

We wash our hands and recite the berachah of Al Netilas Yadayim. As with Urchatz, some have the custom of bringing the water for washing to the head of the household, in the spirit of malchus.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם.**

מוציא / מצה

All three matzos are held and two berachos are recited. The berachah of hamotzi lechem min ha'aretz is focused on the top matzah. The berachah of al achilas matzah immediately follows, focusing on the middle, broken matzah, and on Korech and the Afikoman, as well.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמוֹצִיא
לֶחֶם מִן הָאָרֶץ.**

The bottom matzah is put down before the next berachah.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מַצָּה.**

Minhagim vary as to whether or not the matzah is dipped in salt.

Rabbi Zlotowitz did not.

The leader eats the required amount from the top two matzos, while the other participants must take a small piece from these matzos and eat the rest of the required amount from other matzah.

One must eat while leaning. One who neglects to lean should eat another kezayis while leaning.

One should not interrupt (i.e., speak) until after the Korech sandwich is eaten. (As noted above, the berachah of Al Achilas Matzah applies to Korech, as well.)

מָרוֹר

The Mitzvah of Maror

Men, women, and children are obligated in the *mitzvah de'Rabbanan* of eating *maror*. The required *shiur* for *maror* is 1.1 fl. oz. Some say to eat the entire amount in one swallow, otherwise it is preferable to eat the *shiur* within three and a half minutes, although one may take up to nine minutes if necessary. Practically speaking, a typical piece of romaine lettuce (leaf and stem included) covering a 10" x 8" area is 1.1 fl. oz. The *shiur* for freshly ground horseradish is the same 1.1 fl. oz. A standard 1 fl. oz. disposable schnapps cup (shotglass) may be utilized to measure.

Romaine lettuce, endives and fresh ground horseradish are commonly used as maror. Rabbi Zlotowitz used romaine lettuce together with some horseradish for maror, as well as korech. The maror is dipped into charoses. Some gently shake the maror to remove the excess charoses.

In some homes the leader makes the berachah for everyone. Rabbi Zlotowitz would have everyone recite the berachah together. The berachah applies to Korech as well.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מָרוֹר.**

We eat without reclining, as the maror is representative of the slavery in Mitzrayim.

קֹרֵךְ

The Mitzvah of Korech

Men, women, and children eat a sandwich consisting of 1.1 fl. oz. of matzah and 1.1 fl. oz. of *maror* (see measurements above). If one is using horseradish, they may rely on a smaller *shiur* of 0.7 fl. oz. While it is preferable to eat this within three and a half minutes, one may take up to nine minutes if necessary.

The bottom matzah is used for Korech along with other matzah. Many dip the sandwich in charoses and shake off the excess; Rabbi Zlotowitz did not follow this practice. Korech is eaten while leaning; if one neglects to lean, he need not eat again.

Before eating, with the Korech in hand we recite:

**זָכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלָּל. כִּן עָשָׂה הַלֵּל בְּזִמְן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ
הָיָה קֵיָם. הָיָה כֹרֵךְ (פִּסְחָ) מִצָּה וּמָרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד.
לְקֵיָם מֵה שֶׁנֶּאֱמַר, עַל מִצְוֹת וּמִדְּרִים יֵאָכְלֵהוּ.**

שלחן עורך

A proper seudah is served. One should not overeat as to ensure that he will be able to eat the Afikoman with an appetite. In fact, if someone needs to force himself to eat the Afikoman, as he finds himself loathing the food, he does not fulfill the mitzvah of Afikoman since, halachically, this is not considered eating.

Many have the custom of eating a hardboiled egg dipped in salt water as part of the seudah in remembrance of the Korban Chagigah, which was eaten together with the Korban Pesach.

Most have the minhag not to eat roasted meat at the Seder. This is to avoid the appearance that one is partaking in an actual Korban Pesach.

צפון

The Mitzvah of Afikoman

After eating the meal, we eat a final *kezayis* of the matzah for *Afikoman*. According to many opinions this should be eaten before Chatzos. Men, women, and children are obligated in this mitzvah. Ideally, one should eat 1.5 fl. oz. of matzah for *Afikoman* within three and a half minutes, although many are more lenient. (Note, this amount of 1.5 fl. oz. suffices as well to satisfy the opinion that one should eat two *kezaysim* as we apply the very lenient *shiur* of 0.7 fl. oz. for this purpose.))

Each person eats a piece of the middle matzah along additional matzah to fulfill the required amount. Men must recline. In order to retain the taste of matzah in our mouths and mind, nothing may be eaten beyond this point. Additionally, one should not drink with the exception of water, plain seltzer, and the remaining two cups of wine. One who neglected to recline, should eat another shiur, so long as he has not previously decided to begin bircas hamazon and does not find this to be too difficult. The same applies to someone who mistakenly eats after Afikoman.

ברך

The cup should be rinsed prior to Bircas Hamazon. The third cup is poured and paired with the mitzvah of Bircas HaMazon. According to some, the Kos Shel Eliyahu is also poured at this point.

**שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְהוָה אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן, הֵינּוּ כְּחֻלְמִים.
אֲזַ יִמְלֵא שְׁחוֹק פִּינוּ, וְלִשְׁוֹנְנוּ רָנָה; אֲזַ יֵאמְרוּ בְּגוֹיִם:
הַגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ, הַגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ.
הֵינּוּ שְׂמֵחִים. שׁוּבָה יְהוָה אֶת שְׁבִיתָנוּ, כְּאַפְיָקִים בְּנִגְבַּ.**

הזרעים בְּדַמְעָה, בְּרִנָּה יִקְצְרוּ. הַלּוֹךְ יִלֵּךְ וּבִכָּה נִשְׂא מִשֶּׁךְ
הַזֶּרַע; בֹּא יבֹא בְּרִנָּה, נִשְׂא אֱלֻמֹּתָיו.

If three or more males, aged 13 or older, participated in the meal, Bircas HaMazon is recited with a zimun. The custom is that the leader of the Seder leads the zimun, and holds his cup throughout Bircas HaMazon. If there is no zimun, then each person holds his cup throughout.

The leader begins:

רְבוּתִי נִבְרָךְ.

The others respond:

יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

The leader continues:

יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

If 10 men join in the Zimun, אֱלֹהֵינוּ, our God (in brackets), is included.

בְּרִשּׁוֹת מְרַנֵּן וּרְבִנָּן וּרְבוּתִי, נִבְרָךְ [אֱלֹהֵינוּ] שְׂאֲכָלְנוּ מִשְּׁלוֹ.

The others respond:

בְּרוּךְ [אֱלֹהֵינוּ] שְׂאֲכָלְנוּ מִשְּׁלוֹ וּבִטְוֹבוֹ חֵינּוּ.

The leader continues:

בְּרוּךְ [אֱלֹהֵינוּ] שְׂאֲכָלְנוּ מִשְּׁלוֹ וּבִטְוֹבוֹ חֵינּוּ.

The following line is recited if 10 men join in the Zimun.

בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַזֵּן אֶת הָעוֹלָם
כֹּל, בְּטוֹבוֹ, בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, הוּא נִתֵּן לָחֵם
לְכֹל בְּשׂוֹר, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד. וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל, תְּמִיד לֹא חֶסֶר
לָנוּ, וְאֵל יַחֲסֵר לָנוּ מִזֶּזֶן לְעוֹלָם וְעַד. בְּעִבּוֹר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל,
כִּי הוּא אֵל זֶן וּמְפָרֵס לְכֹל, וּמְטִיב לְכֹל, וּמְכִין מִזֶּזֶן לְכֹל
בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בְּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַזֵּן אֶת הַכֹּל.

נוֹדָה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה
טוֹבָה וְרַחֲבָה. וְעַל שֶׁהוֹצַאתָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים, וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ
בְּבִשְׂרָנוּ, וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמַדְתָּנוּ, וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ,
וְעַל חַיִּים חֵן וְחֶסֶד שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ, וְעַל אֲכִילַת מִזֶּזֶן שֶׁאַתָּה זֶן
וּמְפָרֵס אוֹתָנוּ תְּמִיד, בְּכֹל יוֹם וּבְכֹל עֵת וּבְכֹל שָׁעָה.

ועל הכל יהוה אלהינו, אנחנו מודים לך ומברכים אותך, יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד. בכתוב, ואכלת ושבעת, וברכת את יהוה אלהיך, על הארץ הטובה אשר נתן לך. ברוך אתה יהוה, על הארץ ועל המזון.

רחם (נא) יהוה אלהינו על ישראל עמך, ועל ירושלים עירך, ועל ציון משכן כבודך, ועל מלכות בית דוד משיחך, ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו. אלהינו אבינו, רענו זוננו פרנסנו וכלכלנו והרויחנו, והרוח לנו יהוה אלהינו מהרה מכל צרותינו. ונא אל תצריכנו, יהוה אלהינו, לא לידי מתנת בשר ודם, ולא לידי הלואתם, כי אם לידיך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד.

On Shabbos we add the following:

רצה והחליצנו יהוה אלהינו במצותיך, ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה, כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך, לשבת בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונך, וברצונך הניח לנו יהוה אלהינו, שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו, והראנו יהוה אלהינו בנחמת ציון עירך, ובבנין ירושלים עיר קדשך, כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות.

אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה, ויבא, ויגיע, ויראה, וירצה, וישמע, ויפקד, ויזכר זכרוננו ופקדוננו, וזכרון אבותינו, וזכרון משיח בן דוד עבדך, וזכרון ירושלים עיר קדשך, וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך, לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים, לחיים ולשלום, ביום חג המצות הזה. זכרנו יהוה אלהינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים (טובים). ובדבר ישועה ורחמים, חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו, כי אליך עינינו, כי אל (מלך) חנון ורחום אתה.

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה
יהוה, בּוֹנֵה (בְּרַחֲמֶיךָ) יְרוּשָׁלַיִם. אָמֵן.

בְּרוּךְ אַתָּה יהוה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל אֲבֵינוּ מִלְכָּנוּ
אֲדִירָנוּ בּוֹרְאָנוּ גּוֹאֲלָנוּ יּוֹצְרָנוּ קְדוֹשְׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב,
רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל, שֶׁבְּכָל יוֹם
וְיוֹם הוּא הַטֵּיב, הוּא מְטִיב, הוּא יֵיטִיב לָנוּ. הוּא גִמְלָנוּ
הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא יִגְמְלָנוּ לְעַד, לְחַן וּלְחַסֵּד וּלְרַחֲמִים וּלְרוּחַ
הַצְּלָה וְהַצְּלָחָה, בְּרַכָּה וְיִשׁוּעָה נַחֲמָה פְּרִינָסָה וְכַלְכָּלָה
וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל טוֹב, וּמְכַל טוֹב לְעוֹלָם אֵל
יַחֲסֶרְנוּ.

הַרְחַמֵּן הוּא יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעַד. הַרְחַמֵּן
הוּא יִתְבָּרַךְ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. הַרְחַמֵּן הוּא יִשְׁתַּבַּח
לְדוֹר דּוֹרִים, וְיִתְפָּאֵר בְּנוֹ לְעַד וּלְנֶחֱדָה נְצַחִים, וְיִתְהַדָּר בְּנוֹ
לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים. הַרְחַמֵּן הוּא יִפְרִינֵנוּ בְּכָבוֹד. הַרְחַמֵּן
הוּא יִשְׁבּוֹר עָלֵנוּ מֵעַל צְוֹאֲרֵנוּ, וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמָמִיּוֹת
לְאַרְצֵנוּ. הַרְחַמֵּן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרַכָּה מְרֻבָּה בְּבֵית הַזֶּה,
וְעַל שְׁלַחַן זֶה שְׂאֲכָלְנוּ עָלָיו. הַרְחַמֵּן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת
אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא זְכוּר לְטוֹב, וְיִבְשֵׁר לָנוּ בְּשׂוֹרֹת טוֹבוֹת יִשׁוּעוֹת
וְנַחֲמוֹת.

A guest recites the following:

יְהִי רְצוֹן שְׁלֵא יְבוֹשׁ וְלֹא יִכְלֵם בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה, לֹא בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא
בְּעוֹלָם הַבָּא, וְיִצְלִיחַ בְּכָל נְכֻסָיו, וְיִהְיֶה נְכֻסֵי מוֹצְלָחִים וְקְרוֹבִים
לְעִיד, וְאֵל יִשְׁלוֹט שְׁטֵן בְּמַעֲשֵׂה יְדָיו, וְאֵל יִזְדַּקֵּק לְפָנָיו שׁוֹם דְּבַר חֲטָא
וְהִרְהוֹר עוֹן, מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם.

הַרְחַמֵּן הוּא יְבָרַךְ

A guest recites the following:

Children at their parents' table add words in parentheses.

אֶת [אָבִי מוֹדִי] בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה,
וְאֶת [אִמִּי מוֹדֵתִי] בְּעַלֹת הַבַּיִת הַזֶּה,

Those eating at their own table recite the following,
adding the appropriate phrases in brackets:

אותי [וְאֵת אֲשֶׁתִּי / וְאֵת בְּעָלִי. וְאֵת זְרַעִי]
וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לִי.

All guests recite the following:

אוֹתָם וְאֵת בֵּיתָם וְאֵת זְרַעֲם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם.

All continue here:

אוֹתָנוּ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ, כְּמוֹ שְׁנַתְּבָרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְהָם
יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל מִכַּל כָּל, כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ כְּלָנוּ יַחַד
בְּבִרְכַּה שְׁלָמָה, וְנֹאמַר, אָמֵן.

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעֲלֵינוּ זְכוֹת, שְׁתֵּהָא לְמִשְׁמֶרֶת
שְׁלוֹם. וְנִשְׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה, וְיִצְדָּקָה מֵאֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל, וְנִמְצָא חַן וְשֹׁכֵל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם.

On Shabbos add the following:

הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילָנוּ יוֹם שְׁכָלוֹ שֶׁבֶת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים.

In some communities the words in parentheses are added on the night of the Seder.

הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילָנוּ יוֹם שְׁכָלוֹ טוֹב (יוֹם שְׁכָלוֹ אֲרוּךְ,
יוֹם שְׁצַדִּיקִים יוֹשְׁבִים וְעֵטְרוֹתֵיהֶם בְּרֹאשֵׁיהֶם
וְנִהְיִים מְזִיזֵי הַשְּׂכִינָה, וְיִהְיֵי חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם).

הַרְחֵמֵן הוּא יִזְכֵּנוּ לִימֹת הַמְּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.
מִגְדוֹל יְשׁוּעוֹת מְלָכּוֹ וְעֵשֶׂה חֶסֶד לְמִשְׁיחוֹ
לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד עוֹלָם. עֵשֶׂה שְׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו, הוּא יַעֲשֶׂה
שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ, אָמֵן.

יִרְאוּ אֶת יְהוָה קְדוֹשׁוֹ, כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאוֹ. כְּפִירִים
רָשׁוּ וְרַעֲבוּ, וְדָרְשֵׁי יְהוָה לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב. הוֹדוּ
לִיהוָה כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד. פּוֹתַח אֶת יְדָךְ, וּמִשְׁפִּיעַ
לְכָל חַי רְצוֹן. בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יְבַטַח בִּיהוָה, וְהִיָּה יְהוָה
מְבַטַּחוֹ. גַּעַר הֵייתִי גַם זְקֵנָתִי, וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעְזֵב, וְזָרְעוֹ
מְבַקֵּשׁ לָחֵם. יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשְׁלוֹם.

Upon completion of Bircas HaMazon, the berachah over wine is recited and the third cup is drunk while reclining on the left side. One who forgets to lean does not drink another cup.

It is preferable to drink the entire cup, although drinking most of the cup is acceptable. B'dieved, drinking 1.7 oz. will suffice.

Many have the minhag to recite the following paragraph:

הַנְּנִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְקַיֵּם מִצְוַת כּוֹס שְׁלִישִׁי שֶׁל אַרְבַּע כּוֹסוֹת. לְשֵׁם יְחִוּד
קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתִיהָ, עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר וְנִעְלָם, בְּשֵׁם כָּל
יִשְׂרָאֵל. וַיְהִי נֹעַם אֲדוֹנֵי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה
יְדֵינוּ כּוֹנְנָהוּ.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן.

No berachah acharonah is recited at this point.

The Kos Shel Eliyahu is now poured (if it wasn't poured previously before Bircas HaMazon). Some pour the fourth cup at this point. Rabbi Zlotowitz would stand for Shefoch Chamoscha. The door is opened and we recite:

**שִׁפְךָ חֲמַתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלְכוֹת אֲשֶׁר
בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ. כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נֹהוּ הַשָּׂמוֹ.
שִׁפְךָ עֲלֵיהֶם זַעֲמֻךָ וַחֲרוֹן אַפֶּךָ יִשְׁיגֵם. תִּרְדֹּף בְּאֵף וְתִשְׁמַדֵּם
מִתַּחַת שְׁמֵי יְיָ הוֹה.**

The night of Pesach is known as *Leil Shimurim*, a night in which protection from Above is manifest. We open the door in display of our belief in the presence of Hashem's protection. The *Kos Shel Eliyahu* expresses our belief in the future redemption which Eliyahu Hanavi will herald. Before beginning this section of *Hallel*, which speaks to the future redemption, we pray for evil to be eradicated to pave the way for the *geulah* to arrive.

The door is closed. Some have the minhag to cover the Kos Shel Eliyahu and use the contents for Kiddush the next morning. Others simply return the wine to the bottle; minhagim vary.

We now complete the recitation of Hallel, which we began during Maggid. The fourth cup is poured and is paired with the mitzvah of Hallel. Men, women, and children are obligated in this mitzvah d'Rabbanan of Hallel. It is preferable to hold the cup during Hallel.

Many are scrupulous about completing the recitation of Hallel and the drinking of the fourth cup prior to chatzos.

הלל

לֹא לָנוּ יְהוָה, לֹא לָנוּ; כִּי לְשִׁמְךָ תָּנוּ כְּבוֹד, עַל חִסְדֶּיךָ
עַל אֲמִתְּךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם, אֵיךָ נָא אֱלֹהֵיהֶם.
וְאֵלֵהֵינוּ בְּשָׁמַיִם, כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה. עֲצִבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב,
מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם. פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ, עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא
יִרְאוּ. אָזְנוֹיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ, אֶף לָהֶם וְלֹא יִרְיחוּן. יְדֵיהֶם
וְלֹא יִמְיִשוּן, רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ, לֹא יִהְיוּ בְּגִרוֹנָם. כְּמוֹתָם
יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם, כֹּל אֲשֶׁר בְּטַח בָּהֶם. יִשְׂרָאֵל בְּטַח בִּיהוָה,
עֲזָרָם וּמִגָּנָם הוּא. בַּיִת אֶהְרֵן בְּטַחוּ בִיהוָה, עֲזָרָם וּמִגָּנָם
הוּא. יִרְאִי יְהוָה בְּטַחוּ בִיהוָה, עֲזָרָם וּמִגָּנָם הוּא.

יְהוָה זָכְרָנוּ יְבָרֵךְ; יְבָרֵךְ אֶת בַּיִת יִשְׂרָאֵל, יְבָרֵךְ אֶת
בַּיִת אֶהְרֵן. יְבָרֵךְ יִרְאִי יְהוָה, הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים.
יִסֹּף יְהוָה עֲלֵיכֶם, עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם. בְּרוּכִים אַתֶּם לִיהוָה,
עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לִיהוָה, וְהָאָרֶץ נָתַן לַבְּנֵי
אָדָם. לֹא הִמַּתִּים יְהַלְלוּ יְהוָה, וְלֹא כָּל יְדֵי דוֹמָה. וְאַנְחָנוּ
נְבָרֵךְ יְהוָה, מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם; הַלְלוּיָהּ.

אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע יְהוָה, אֶת קוֹלֵי תַחֲנוּנָי. כִּי הִטָּה אֲזִנוֹ
לִי, וּבִימֵי אֶקְרָא. אֶפְפוּנֵי חֶבְלֵי מָוֶת, וּמִצָּרֵי
שָׂאוֹל מִצְּאוּנָי; צָרָה וַיְגוֹן אֶמְצָא. וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: אָנָּה
יְהוָה מַלְטָה נַפְשִׁי. חֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק, וְאֵלֵהֵינוּ מִרְחָם. שָׁמַר
פְּתָאִים יְהוָה, דְּלוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ. שׁוּבֵי נַפְשֵׁי לְמִנוּחֵיכֶם,
כִּי יְהוָה גָּמַל עֲלֵיכֶם. כִּי חִלְצַתְנִי מִמָּוֶת; אֶת עֵינַי מִן
דְּמָעָה, אֶת רַגְלֵי מִדְּחִי. אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה, בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים.
הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר, אָנֹכִי עֲנִיתִי מְאֹד. אָנֹכִי אֶמְרָתִי בַחֲפִזִּי,
כֹּל הָאָדָם כִּזְב.

מָה אָשִׁיב לַיהוָה, כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי. כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא,
 וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא. נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם, נִגְדָה נָא לְכֹל
 עַמּוֹ. יִקָּר בְּעֵינַי יְהוָה, הַמּוֹתֵה לַחֲסִידָיו. אָנָּה יְהוָה כִּי אֲנִי
 עַבְדְּךָ; אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתְךָ, פִּתְחַת לְמוֹסְרֵי. לָךְ אֲזַבַּח זִבְח
 תּוֹדָה, וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא. נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם, נִגְדָה נָא
 לְכֹל עַמּוֹ. בְּחֲצֵרוֹת בֵּית יְהוָה, בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלָּיִם; הַלְלוּיָהּ.
הַלְלוּ אֶת יְהוָה, כָּל גּוֹיִם; שִׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֲמִיּוֹת.
 כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסֵדוֹ, וְאַמַּת יְהוָה לְעוֹלָם; הַלְלוּיָהּ.

Many have the custom to recite Hodu responsively, as is done in shul, if three or more people are present.

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב,
 יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל,
 יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֱהָרֹן,
 יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְהוָה,
מִן הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה, עֲנֵנִי בַמִּרְחָב יְהוָה. יְהוָה
 לִי לֹא אִירָא, מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם. יְהוָה לִי בַעֲזָרִי,
 וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאֵי. טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה, מִבְּטַח בְּאָדָם.
 טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה, מִבְּטַח בְּנֹדִיבִים. כָּל גּוֹיִם סִבְבוּנִי,
 בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם. סִבּוּנִי גַם סִבְבוּנִי, בְּשֵׁם יְהוָה
 כִּי אֲמִילֵם. סִבּוּנִי כַדְבָּרִים, דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים; בְּשֵׁם
 יְהוָה כִּי אֲמִילֵם. דַּחַה דְּחִיתַנִּי לְנֹפֶל, וַיְהוּ עֲזָרוֹנִי. עֲזִי
 וְזִמְרַת יְהוָה, וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה. קוֹל רִנָּה וַיִּשְׁוַעַה בְּאֵהֲלֵי
 צְדִיקִים, יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל. יְמִין יְהוָה רוֹמְמָה, יְמִין
 יְהוָה עָשָׂה חֵיל. לֹא אֲמוֹת כִּי אַחֲיָה, וְאַסְפָּר מַעֲשֵׂי יְהוָה.
 יִסֹּר יִסְרֹנִי יְהוָה, וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנֵנִי. פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צְדָקָה,
 אָבֹא בָם אֹדְדָה יְהוָה. זֶה הַשַּׁעַר לַיהוָה, צְדִיקִים יָבֹאוּ בוֹ.
 אוֹדְדָה כִּי עֲנִיתַנִּי, וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה. אוֹדְדָה כִּי עֲנִיתַנִּי, וַתְּהִי

לִי לִישׁוּעָה. אָבֹן מֵאֶסוּ הַבּוֹנִים, הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה. אָבֹן
מֵאֶסוּ הַבּוֹנִים, הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה. מֵאֵת יְהוָה הִיְתָה זֹאת,
הִיא נִפְלְאֹת בְּעֵינֵינוּ. מֵאֵת יְהוָה הִיְתָה זֹאת, הִיא נִפְלְאֹת
בְּעֵינֵינוּ. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה, נִגִּילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ. זֶה הַיּוֹם
עָשָׂה יְהוָה, נִגִּילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ.

Many have the custom to recite Ana Hashem responsively, as is done in shul, if three or more people are present.

אָנָּה יְהוָה, הוֹשִׁיעָה נָּא.

אָנָּה יְהוָה, הוֹשִׁיעָה נָּא.

אָנָּה יְהוָה, הַצְּלִיחָה נָּא.

אָנָּה יְהוָה, הַצְּלִיחָה נָּא.

בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה, בְּרִכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה. בְּרוּךְ
הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה, בְּרִכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה. אֵל יְהוָה
וַיֵּאָר לָנוּ, אֶסְרוּ חַג בְּעִבְתֵּימָם עַד קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵל
יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ, אֶסְרוּ חַג בְּעִבְתֵּימָם עַד קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ.
אֵלֵי אֲתָה וְאוֹדֶךָ, אֱלֹהֵי אֲרוֹמָמְךָ. אֵלֵי אֲתָה וְאוֹדֶךָ, אֱלֹהֵי
אֲרוֹמָמְךָ. הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ. הוֹדוּ
לַיהוָה כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.

יְהַלְלוּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֵׂיךָ, וְחֲסִידֶיךָ צְדִיקִים
עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ, וְכָל עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ
וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׂבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדְּשׁוּ וַיִּמְלִיכוּ
אֶת שִׁמְךָ מִלְּכָנוּ. כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמֵּךְ נֶאֱמָר, כִּי
מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אֲתָה אֵל.

This recitation of the Seder night Hallel includes chapter 136 of Tehillim. This chapter is referred to as Hallel HaGadol.

The great *nissim* we recounted by the Seder enables us to recognize the greatness of Hashem and His kindness. We recognize further that this great kindness extends to us personally and sustains all of His creations.

הודו ליהוה כי טוב,

הודו לאלהי האלהים,

הודו לאדני האדנים,

לעשה נפלאות גדלות לבדו,

לעשה השמים בתבונה,

לרקע הארץ על המים,

לעשה אורים גדלים,

את השמש לממשלת ביום,

את הירח וכוכבים לממשלות בלילה,

למכה מצרים בבכוריהם,

ויוצא ישראל מתוכם,

ביד חזקה ובזרוע נטויה,

לגזר ים סוף לגזרים,

והעביר ישראל בתוכו,

ונער פרעה וחיילו בים סוף,

למוליק עמו במדבר,

למכה מלכים גדלים,

ויהרג מלכים אדירים,

לסיחון מלך האמרי,

ולעוג מלך הבשן,

ונתן ארצם לנחלה,

נחלה לישראל עבדו,

שבשפלונו זכר לנו,

ויפדקנו מצרינו,

נתן לחם לכל בשר,

הודו לאל השמים,

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

כי לעולם חסדו.

נְשִׁמָת כָּל חַי תְּבָרַךְ אֶת שְׁמֶךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, וְרוּחַ
 כָּל בְּשָׂר תִּפְאֵר וּתְרוֹמֵם זְכוֹרְךָ מִלְּכָנוּ תָּמִיד. מִן
 הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל, וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ
 גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ. פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמַפְרִיֵס וּמְרַחֵם, בְּכָל עֵת
 צָרָה וְצוּקָה, אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֱלֹהֵי הָרְאוּשׁוֹנִים
 וְהָאַחֲרוֹנִים, אֱלֹהֵי כָּל בְּרִיּוֹת, אָדוֹן כָּל תּוֹלְדוֹת,
 הַמְהַלֵּל בְּרַב הַתְּשֻׁבָחוֹת, הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו
 בְּרַחֲמִים. וַיְהוּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹדֵר יְשָׁנִים,
 וְהַמְקִיץ נִדְדָמִים, וְהַמְשִׁיחַ אֱלֹמִים, וְהַמְתִּיר אֲסוּרִים,
 וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים, וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים. לָךְ לְבָדְךָ אֲנַחְנוּ
 מוֹדִים. אֵלּוּ פִּינוּ מְלֵא שִׂירָה בָּיָם, וְלִשׁוֹנֵנוּ רְנָה כְּהַמּוֹן
 גְּלוֹי, וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שִׁבַּח כְּמַרְחֲבֵי רְקִיעַ, וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת
 כְּשֶׁמֶשׁ וְכִיָּרָח, וַיְדִינוּ פְרוּשׁוֹת כְּנֹשְׂרֵי שָׁמַיִם, וְרַגְלֵינוּ
 קְלוֹת כְּאַיִלוֹת, אֵין אֲנַחְנוּ מִסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לָךְ, יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וּלְבָרַךְ אֶת שְׁמֶךָ עַל אַחַת מֵאַלְף
 אֶלְף אֶלְפֵי אֶלְפִים וְרַבֵּי רַבּוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ
 עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ. מִמְצַרִּים גְּאַלְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ,
 וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרַעַב זָנַתָּנוּ, וּבְשִׁבְעַת כָּלְכַלְתָּנוּ,
 מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ, וּמִדְּבַר מִלְטָתָנוּ, וּמִחַלְלִים רָעִים וּנְאֻמָּנִים
 דָּלִיתָנוּ. עַד הִנֵּה עֲזָרוֹנוּ רַחֲמֶיךָ, וְלֹא עֲזָבוֹנוּ חֶסֶדֶיךָ. וְאַל
 תִּטְּשֵׁנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְנֹצַח. עַל כֵּן אֲבָרִים שֶׁפִּלְגַת בָּנוּ,
 וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנִּפְחַת בְּאַפֵּינוּ, וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁמַת בְּפִינוּ, הֵן
 הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדְּשׁוּ
 וַיִּמְלִיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מִלְּכָנוּ. כִּי כָּל פֶּה לָךְ יוֹדֶה, וְכָל לִשׁוֹן לָךְ
 תִּשְׁבַּע, וְכָל בֶּרֶךְ לָךְ תִּכְרַע, וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה,
 וְכָל לְבָבוֹת יִירָאוּךָ, וְכָל קָרֵב וְכָלִיזוֹת יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ, כַּדְּבַר
 שֶׁכָּתוּב: כָּל עֲצַמְתִּי תֹאמְרָנָה, יְהוָה מִי כְמוֹךָ, מַצִּיל עֲנִי

מִחֶזֶק מִמֶּנּוּ, וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגְּזָלוֹ. מִי יִדְמָה לָּךְ, וּמִי יִשְׁוֶה לָּךְ,
וּמִי יַעֲרֶךְ לָּךְ. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֲלִיוֹן, קִנְיָה
שָׁמַיִם וְאָרֶץ. נְהַלְלֶךָ וְנִשְׁבַּחֶךָ וְנִפְאָרֶךָ וְנִבְרַךְ אֶת שֵׁם קְדוֹשְׁךָ,
כְּאִמּוֹר: לְדוֹד, בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה, וְכֹל קִרְבֵי אֶת שֵׁם
קְדוֹשׁוֹ.

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֲזָךְ, הַגָּדוֹל בְּכְבוֹד שְׁמֶךָ, הַגִּבּוֹר לְנִצָּח
וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ. הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רִם
וְנִשְׂא.

שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקְדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכַתּוּב: רַנְּנוּ צְדִיקִים בִּיהוָה
לְיִשְׂרָאֵל נְאֻמָּה תְהִלָּה. בְּפִי יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל. וּבְדַבְרֵי
צְדִיקִים תִּתְבָּרַךְ. וּבְלִשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמֵם. וּבְקִרְבַּי קְדוֹשִׁים
תִּתְקַדֵּשׁ.

וּבִמְקַהֲלוֹת רַבּוֹת עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּרִנָּה
יִתְפָּאֵר שְׁמֶךָ מִלְּכָנוּ בְּכֹל דּוֹר וְדוֹר. שְׁכֵן חוֹבֹת
כָּל הַיְצוּרִים, לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, לְהוֹדוֹת
לְהַלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדִּיר לְבָרֵךְ לְעֲלֹה וּלְקַלֵּס, עַל
כָּל דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבַּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ.

יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד, מִלְּכָנוּ, הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ,
בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ. כִּי לָּךְ נְאֻמָּה, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיר וְשִׁבְחָה, הִלֵּל וְזִמְרָה, עֲזוֹ וּמִמְשָׁלָה, נִצָּח
גְּדֻלָּה וְגִבּוֹרָה, תְהִלָּה וְתִפְאֳרָת, קְדוּשָׁה וּמַלְכוּת, בְּרִכּוֹת
וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל
בְּתִשְׁבַּחוֹת, אֵל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי
זִמְרָה, מֶלֶךְ אֵל חַי הַעוֹלָמִים.

*The berachah over wine is recited and the fourth cup is drunk while reclining to the left.
One who forgot to recline should not drink another cup. Especially for this final cup, it
is preferable to drink the entire cup, or at least most of it. Be'dieved 1.7 oz. will suffice.*

Many have the minhag to recite the following paragraph:

הַנְּנִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיֵּם מִצְוֹת כּוֹס רַבִּיעִי שֶׁל אַרְבַּע כּוֹסוֹת. לְשֵׁם יְחִוֵּד קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתִיהּ, עַל יְדֵי הֵהוּא טָמִיר וְנִעְלָם, בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. וְיֵהִי גַּעַם אֲדוֹנֵי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגָּפֶן.

A berachah acharonah is now recited over the last two cups, assuming that a revi's (2.9 oz.) was drunk from either one of them. If one is unsure if he drank enough, he should be yotzei the berachah acharonah by listening to someone else's recitation.

On Shabbos include the words in brackets.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַגָּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגָּפֶן, וְעַל תְּנוּבַת הַשְּׂדֵה, וְעַל אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה, שְׂרָצִית וְהִנְחַלְתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ, לְאֶכּוֹל מִפְּרִיהָ וּלְשִׁבּוֹעַ מִטּוֹבָהּ. רַחֵם (נָא) יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמּוֹךְ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ, וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכָּן כְּבוֹדְךָ, וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל הַיְכָלְךָ. וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקִּדְשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ, וְשִׁמְחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ, וְנֹאכַל מִפְּרִיהָ, וְנִשְׂבַּע מִטּוֹבָהּ, וְנִבְרַכְךָ עָלֶיךָ בְּקִדְשָׁהּ וּבְטַהֲרָהּ [וְרָצָה וְהִחְלִיצֵנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה]. וְשִׁמְחֵנוּ בְּיוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה. כִּי אַתָּה יְהוָה טוֹב וּמְטִיב לְכָל, וְנוֹדֵה לְךָ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגָּפֶן. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגָּפֶן.

We do not eat or drink anything other than water or plain seltzer after this point.

נְרָצָה

חֲסֵל סְדוּר פֶּסַח כְּהִלְכָתוֹ, כְּכֹל מְשַׁפְּטוֹ וְחֻקָּתוֹ. כַּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ, בֵּן גִּזְכָּה לַעֲשׂוֹתוֹ. זֶךְ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה, קוֹמֵם קֹהֵל עֲדַת מִי מְנָה. בְּקָרוֹב נִהַל גִּטְעֵי כְּנָה, פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרָנָה.

לְשִׁנָּה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם.

Rabbi Zlotowitz would dance briefly with the assembled men and boys while singing הַבָּאָה.

The Vilna Gaon explains that the Pesach season is known as *zman cheiruseinu*. This was not specifically a result of the events of Pesach and *Yetzias Mitzrayim*; this period has always been a *zman cheiruseinu*, a period of redemption, which caused the events of Pesach to occur during this time. This passage recounts many events which took place at midnight on Pesach night throughout history, along with other miracles. The passage of *Va'amartem Zevech Pesach* which follows, focuses on events which occurred on Pesach throughout history.

On the first night, recite the following.

On the second night, continue with וּבְכֹן וְאִמְרַתֶּם זֶבַח פֶּסַח.

וּבְכֹן וְיִהְיֶה בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה.

אִז רֹב נְסִים הִפְלֵאתְךָ
 בְּרֵאשׁ אֲשֶׁמֹודֶת זֶה
 גַּר צֶדֶק נִצְחֶתוֹ כְּנֹחֶלֶק לוֹ
 וְיִהְיֶה בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה.

דִּנְתָּ מֶלֶךְ גָּר בַּחֲלוֹם
 הִפְחַדְתָּ אֶרְמֵי בְּאֶמֶשׁ
 וַיִּשָׁר יִשְׂרָאֵל לְמִלְאָךְ וַיִּוָּכַל לוֹ
 וְיִהְיֶה בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה.

זָרַע בְּכוֹרֵי פִתְרוֹס מְחַצֶּת בַּחֲצֵי
 חֵילָם לֹא מֵצְאוּ בְּקוֹמָם
 טִישֵׁת נְגִיד חֲרוֹשֶׁת סְלִית בְּכוֹכְבֵי
 וְיִהְיֶה בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה.

יַעַן מְחַרֵּף לְנוֹפֵף אוֹוֵי הוֹבֶשֶׁת פְּגָרֵי
 פָּרַע בַּל וּמֵצְבוּ בְּאִישׁוֹן
 לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רֵז חֲזוֹת
 וְיִהְיֶה בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה.

מִשְׁתַּכַּר בְּכֵלֵי קֶדֶשׁ נִהְרַג בּוֹ
 נוֹשֵׁעַ מִבוֹר אֶרְיוֹת פּוֹתֵר בַּעֲתוֹתַי
 שִׁנְאָה נֶטֶר אֶגְגִי וְכֹתֵב סְפָרִים
 וְיִהְיֶה בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה.

עוֹרְרֵת נִצְחָה עֲלֵיו בְּגֻדֵי שְׁנֵי
פִּוְרָה תִּדְרוֹךְ לְשׁוֹמֵר מֵה
צָרַח כְּשׁוֹמֵר וְשָׁח אֶתְּא בְּקֶר וְגַם
וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא
דָּם הוֹדַע כִּי לָהּ הַיּוֹם אֵף לָהּ
שׁוֹמְרִים הַפְּקֵד לְעֵינֶיהָ כֹּל הַיּוֹם וְכֹל
תָּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֵׁפֶת
וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.

On the first night, continue with נאה בי לו.
On the second night, recite the following.

וּבְכֵן וְאִמְרַתֶּם זְבַח פְּסַח:

אָמַץ גְּבוּרוֹתֶיךָ הַפְּלֵאָה
בְּרֵאשׁ כָּל מוֹעֲדוֹת נְשֵׂאָה
גְּלִית לְאַזְרְחֵי חֲצוֹת לַיִל
וְאִמְרַתֶּם זְבַח פְּסַח.

דִּלְתִּיו דְּפַקְתָּ כָּחֵם הַיּוֹם
הִסְעִיד נּוֹצְצִים עֲגוֹת מִצּוֹת
וְאֵל הַבְּקָר רָץ זֶכֶר לְשׁוֹר עֶרֶךְ
וְאִמְרַתֶּם זְבַח פְּסַח.

זוֹעְמוֹ סְדוּמִים וְלוֹהֲטוֹ בָּאֵשׁ
חֲלַץ לוֹט מֵהֶם וּמִצּוֹת אָפָה בְּקֶץ
טֹאטָאֵת אֲדַמַּת מוֹף וְגוֹף בְּעֵבֶרְךָ
וְאִמְרַתֶּם זְבַח פְּסַח.

יְהִי רֵאשׁ כָּל אוֹן מְחַצֵּת בְּלִיל שְׁמוֹר
כְּבִיר עַל בֶּן בְּכוֹר פְּסַחַת בְּדָם
לְבַלְתִּי תַת מְשַׁחִית לְבֵא בַפְּתָחִי
וְאִמְרַתֶּם זְבַח פְּסַח.

מְסֻגָּרֵת סִגְרָה בְּעֵתוֹתַי
 נְשַׁמְדָה מְדִינָן בְּצִלְלֵי שְׁעוֹרֵי עֶמֶר
 שׁוֹדְפוֹ מְשִׁמְנוֹ פּוֹל וְלוֹד בִּיקָד יְקוֹד
 וְאִמְרָתֶם זָבַח פֶּסַח.
 עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לְעֵמוֹד עַד גְּעָה עוֹנֵת
 פֶּסֶס יַד כְּתָבָה לְקַעֲקַע צוֹל
 צָפָה הַצְּפִית עֶרוֹךְ הַשְּׁלֶחֶן
 וְאִמְרָתֶם זָבַח פֶּסַח.
 קָהַל כְּנֹסָה הַדְּסָה צוּם לְשֵׁלֶשׁ
 רֹאשׁ מִבֵּית רָשָׁע מְחֻצֶּת בְּעֵץ חֲמֹשִׁים
 שְׁתֵּי אֱלֹהִים רָגַע תְּבִיא לְעוֹצִיט
 תַּעֲזוּ יְדָךְ וְתָרוּם יְמִינְךָ כְּלִיל הַתְּקַדֵּשׁ חַג
 וְאִמְרָתֶם זָבַח פֶּסַח.

On both nights, continue here:

After spending the evening recounting all the miracles that Hashem performed, we proclaim His incomparable power. The miraculous events in Mitzrayim and at the Yam Suf created the recognition for us and all of mankind that Hashem rules over all. Neither Pharaoh or any other being has any real power.

כִּי לֹא נִאָּה, כִּי לֹא יֵאָּה:

אֲדִיר בְּמַלּוּכָה, בְּחֹר כְּהִלְכָה, גְּדוּדֵי יִאֲמָרוּ לוֹ, לָךְ
 וְלָךְ, לָךְ כִּי לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יְהוּה הַמְּמַלְכָה, כִּי
 לוֹ נִאָּה, כִּי לֹא יֵאָּה.

דָּגוּל בְּמַלּוּכָה, הַדּוֹר כְּהִלְכָה, וְתִיקֵנו יִאֲמָרוּ לוֹ, לָךְ וְלָךְ,
 לָךְ כִּי לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יְהוּה הַמְּמַלְכָה, כִּי לֹא נִאָּה, כִּי
 לוֹ יֵאָּה.

זָבָאֵי בְּמַלּוּכָה, חֲסִין כְּהִלְכָה, טַפְסֵרֵנו יִאֲמָרוּ לוֹ, לָךְ

וְלֵךְ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אֵף לֵךְ, לֵךְ יְהוּהַ הַמְּמַלְכָה, בִּי לֹא נֶאֱתָה,
בִּי לֹא יֵאָה.

יְחִיד בְּמַלּוּכָה, כְּבִיר בְּהַלְכָה, לְמוֹדִיו יֵאֱמָרוּ לֹא, לֵךְ וְלֵךְ,
לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אֵף לֵךְ, לֵךְ יְהוּהַ הַמְּמַלְכָה, בִּי לֹא נֶאֱתָה, בִּי
לֹא יֵאָה.

מוֹשֵׁל בְּמַלּוּכָה, נוֹרָא בְּהַלְכָה, סְבִיבֵיו יֵאֱמָרוּ לֹא, לֵךְ וְלֵךְ,
וְלֵךְ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אֵף לֵךְ, לֵךְ יְהוּהַ הַמְּמַלְכָה, בִּי לֹא נֶאֱתָה,
בִּי לֹא יֵאָה.

עֲנִינוּ בְּמַלּוּכָה, פְּוֹדָה בְּהַלְכָה, צְדִיקֵינוּ יֵאֱמָרוּ לֹא, לֵךְ וְלֵךְ,
לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אֵף לֵךְ, לֵךְ יְהוּהַ הַמְּמַלְכָה, בִּי לֹא נֶאֱתָה, בִּי
לֹא יֵאָה.

קְדוֹשׁ בְּמַלּוּכָה, רַחוּם בְּהַלְכָה, שְׁנֵאֲנֵינוּ יֵאֱמָרוּ לֹא, לֵךְ וְלֵךְ,
לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אֵף לֵךְ, לֵךְ יְהוּהַ הַמְּמַלְכָה, בִּי לֹא נֶאֱתָה, בִּי לֹא
יֵאָה.

תַּקִּיף בְּמַלּוּכָה, תּוֹמֵךְ בְּהַלְכָה, תְּמִימֵינוּ יֵאֱמָרוּ לֹא, לֵךְ וְלֵךְ,
לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אֵף לֵךְ, לֵךְ יְהוּהַ הַמְּמַלְכָה, בִּי לֹא נֶאֱתָה, בִּי לֹא
יֵאָה.

Although the primary focus of reciting Hallel is to praise Hashem, Hallel concludes with a prayer for His help and salvation. Requesting His help is a further expression of our recognition of His greatness and power. The experiences and themes of Seder night enables us to continue here by praying with sincerity for the final redemption.

אֲדִיר הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב, בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ
בְּקִרְוֹב. אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.
בְּחֹזֶר הוּא. גְּדוֹל הוּא. דָּגוּל הוּא. יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב,
בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְוֹב. אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה
בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.

הַדּוֹר הוּא. וְתִיק הוּא. זְכָאֵי הוּא. חֲסִיד הוּא. יְבָנָה בֵּיתוֹ
בְּקָרוֹב, בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיַמֵּינוּ בְּקָרוֹב. אֶל בְּנָה, אֶל בְּנָה,
בְּנָה בֵּיתֶךָ בְּקָרוֹב.

טְהוֹר הוּא. יְחִיד הוּא. כְּבִיר הוּא. לְמוֹד הוּא. מְלֶךְ הוּא.
נוֹרָא הוּא. סְגִיב הוּא. עֲזוּז הוּא. פּוֹדָה הוּא. צְדִיק הוּא. יְבָנָה
בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב, בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיַמֵּינוּ בְּקָרוֹב. אֶל בְּנָה, אֶל
בְּנָה, בְּנָה בֵּיתֶךָ בְּקָרוֹב.

קְדוֹשׁ הוּא. רַחוּם הוּא. שְׂדֵי הוּא. תְּקִיף הוּא. יְבָנָה בֵּיתוֹ
בְּקָרוֹב, בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיַמֵּינוּ בְּקָרוֹב. אֶל בְּנָה, אֶל בְּנָה,
בְּנָה בֵּיתֶךָ בְּקָרוֹב.

We now recount thirteen merits through which we merited the redemption: *emunah, kabbalas haTorah, zechus avos* and *imahos*, The Written Torah, The Oral Torah, Shabbos, *milah, pru u'revu, aseres hadibros*, Jewish identity, modesty, and good character.

**אֶחָד מִי יוֹדֵעַ? אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים
וּבְאֶרֶץ.**

**שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ? שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.**

**שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ? שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנַיִם
לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.**

**אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ? אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ. אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה
אָבוֹת, שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.**

**חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ? חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה,
אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.**

שֵׁשׁ מִי יוֹדֵעַ? שֵׁשׁ אֲנִי יוֹדֵעַ. שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה,

חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תּוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי
לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ.

שְׁבַע מִי יוֹדֵעַ? שְׁבַע מִי יוֹדֵעַ. שְׁבַע יָמֵי שְׁבַתָּא, שְׁשָׁה
סְדְרֵי מְשֻׁנָּה, חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תּוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה
אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ.

שְׁמוֹנֶה מִי יוֹדֵעַ? שְׁמוֹנֶה מִי יוֹדֵעַ. שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלָּה, שְׁבַע
יָמֵי שְׁבַתָּא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מְשֻׁנָּה, חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תּוֹרָה, אַרְבַּע
אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ.

תְּשַׁע מִי יוֹדֵעַ? תְּשַׁע מִי יוֹדֵעַ. תְּשַׁע יָרְחֵי לְדָה,
שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלָּה, שְׁבַע יָמֵי שְׁבַתָּא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מְשֻׁנָּה,
חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תּוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי
לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ.

עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ? עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ. עֶשְׂרֵה דְבָרֵיָא, תְּשַׁע
יָרְחֵי לְדָה, שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלָּה, שְׁבַע יָמֵי שְׁבַתָּא, שְׁשָׁה
סְדְרֵי מְשֻׁנָּה, חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תּוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה
אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ.

אֶחָד עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ? אֶחָד עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ. אֶחָד עֶשְׂרֵה
כּוֹכְבֵיָא, עֶשְׂרֵה דְבָרֵיָא, תְּשַׁע יָרְחֵי לְדָה, שְׁמוֹנֶה יָמֵי
מִלָּה, שְׁבַע יָמֵי שְׁבַתָּא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מְשֻׁנָּה, חֲמִשָּׁה
חֲמִשִּׁי תּוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת
הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ.

שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ? שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה
שְׁבִטֵיָא, אֶחָד עֶשְׂרֵה כּוֹכְבֵיָא, עֶשְׂרֵה דְבָרֵיָא, תְּשַׁע יָרְחֵי
לְדָה, שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלָּה, שְׁבַע יָמֵי שְׁבַתָּא, שְׁשָׁה סְדְרֵי
מְשֻׁנָּה, חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תּוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת,
שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ.

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ? שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִדֵּיָא, שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבֻטֵיָא, אֶחָד עָשָׂר כּוֹכְבֵיָא, עֲשָׂרָה דְּבִרְיָא, תְּשַׁעַה יְרַחֵי לְדָה, שְׁמוֹנָה יְמֵי מִיָּלָה, שְׁבַעַה יְמֵי שְׁבֻתָא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מְשָׁנָה, חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנַיִ לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ.

While world events past and present seem hard to understand, there is a plan and scheme woven subtly through history, playing out until today. Reward and punishment is meted out with exactitude and ultimately the righteous will emerge rewarded while the wicked will be obliterated. At the time of the final redemption, the truth and good in every step of Hashem's master plan will be clear to all.

חַד גְּדִיָא. חַד גְּדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵי זוּזֵי, חַד גְּדִיָא חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא שׁוֹנְרָא וְאַכְלָה לְגְדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵי זוּזֵי, חַד גְּדִיָא חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא כְּלָבָא וְנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָא לְגְדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵי זוּזֵי, חַד גְּדִיָא חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא חוּטְרָא וְהִכָּה לְכְלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵי זוּזֵי, חַד גְּדִיָא חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא נוֹרָא וְשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכְלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵי זוּזֵי, חַד גְּדִיָא חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא מִיָּא וְכִבָּה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכְלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵי זוּזֵי, חַד גְּדִיָא חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא תוֹרָא וְשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכִבָּה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכְלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵי זוּזֵי, חַד גְּדִיָא חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא תוֹרָא וְשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכִבָּה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכְלָבָא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵי זוּזֵי, חַד גְּדִיָא חַד גְּדִיָא.

וְאֵתָא הַשׁוֹחֵט וְשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשַׁתָּא לְמֵיא, דְּכָבֵה לְנוֹרָא,
דְּשַׁרְף לְחוּטְרָא, דְּהֵכָה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה
לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זַוְיָ, חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא.

וְאֵתָא מִלְאָךְ הַמּוֹת וְשַׁחַט לְשׁוֹחֵט, דְּשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשַׁתָּה
לְמֵיא, דְּכָבֵה לְנוֹרָא, דְּשַׁרְף לְחוּטְרָא, דְּהֵכָה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁךְ
לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זַוְיָ, חַד גְּדִיָּא
חַד גְּדִיָּא.

וְאֵתָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשַׁחַט לְמִלְאָךְ הַמּוֹת, דְּשַׁחַט
לְשׁוֹחֵט, דְּשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשַׁתָּה לְמֵיא, דְּכָבֵה לְנוֹרָא,
דְּשַׁרְף לְחוּטְרָא, דְּהֵכָה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה
לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זַוְיָ, חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא.

*Although the haggadah formally ends at this point, one should continue to
occupy himself with the story of Yetzias Mitzrayim until sleep overtakes him.
Many have the custom of reciting Shir Hashirim at the conclusion of the Seder.
On the second night of Pesach one should remember to count Sefiras Ha'Omer. As it
is leil shimurim, we do not recite the full krias shema al hamitah,
rather only hamapil, shema and v'ahavta.*

tidbits

A Project of:

**Klal
Govoah**
In Memory of Rav Meir Zlotowitz z"l

Sponsored by:

GPARENCY

gparency.com